

TEORIE LITERATURY

- OPAKOVÁNÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Do textu doplňte chybějící výrazy:

anonymita – beletrie – folklór – písemnictví – píseň – písmeno – pohádka – pověst – psané – ústní – ústní lidová slovesnost – variabilita – vtipy

Ještě před vznikem písemnictví, tj. _____ literatury, se rozvíjela tzv. _____. Ta však není jen prastarou záležitostí, rozvíjí se i v dnešní době (např. _____). Jejími typickými znaky je _____ předávání, _____ autora a _____ díla (texty se objevují v různých variantách). Mezi typické žánry patří např. _____, _____, _____ aj. Tyto projevy lidové kultury, k nimž patří např. i hudba, divadlo, tanec nebo výtvarná díla, označujeme souhrnně jako _____.

Později než lidová slovesnost vzniká **psaná literatura** (z latinského slova *litera* = _____), českým ekvivalentem tohoto pojmu je tedy _____. Tato psaná umělecká díla označujeme jako krásnou literaturu neboli _____.

LITERÁRNÍ FORMA: PRÓZA X POEZIE

_____ = „řeč nevázaná“ rytmem a rýmem → odpovídá běžnému vyjadřování (věty, odstavce)

_____ = „řeč vázaná“, veršovaná → znaky: rytmus, rýmy, melodie

Do textu o poezii doplňte chybějící výrazy:

asonanci – rým – rýmové schéma – rytmus – strofa (sloka) – verš – verše volné

Nejmenším melodickým a rytmickým celkem básně je _____, který v grafické podobě odpovídá jednomu řádku. Spojením několika těchto celků vzniká _____, která obvykle představuje kromě grafického i myšlenkový celek.

Pro poezii je dále typická zvuková shoda na konci veršů, tzv. _____. Pokud tato zvuková shoda není dokonalá a shodují se pouze koncové samohlásky, mluvíme o tzv. _____. Pravidelné rozložení rýmů ve strofě se označuje jako _____.

Česká poezie je založena na opakování určitého počtu slabik ve verši a současně na pravidelném rozložení slovních přízvuků – ty tvoří pravidelný _____. Existuje ale i jiný typ veršů, které nemají jednotnou délku, nebývají rýmované, často ignorují interpunkci a jsou založeny především na melodii verše. Takové verše označujeme jako _____.

Doplňte názvy jednotlivých druhů rýmových schémat:

A B A B	A A B B	A B B A	A B C B	A B C / A B C
rým	rým	rým	rým	rým

LITERÁRNÍ DRUHY A ŽÁNRY

Veškeré literární texty můžeme rozdělit do **tří LITERÁRNÍCH DRUHŮ**:

_____ → základním znakem je **dějovost**, tj. **příběh** → časové a příčinné souvislosti

_____ → **vyjádření prožitku**, citu, nálady autora; **nedějová**; většinou veršovaná; typy podle tematiky: milostná, intimní, přírodní, společenská, reflexivní (úvahová)

_____ → literární text určený k předvádění na jevišti → **divadelní hra**; **dialogy a monology postav** na scéně, herecké akce; podobně jako epika je **dějové**; může být **prozaické i veršované**

V rámci těchto literárních druhů pak rozlišujeme tzv. **LITERÁRNÍ ŽÁNRY**, tj. skupiny děl se stejnými znaky.

Do tabulky doplňte následující LYRICKÉ ŽÁNRY:

elegie – epigram – hymnus – óda – píseň – sonet

Název lit. žánru	Charakteristika literárního žánru
	báseň k oslavě boha, vlasti, národa apod.
	česky <i>znělka</i> , 14 veršů ve 4 strofách (2 x 4 verše, 2 x 3 verše)
	kratší báseň s pravidelným rytmem a výrazným rýmem; nejoblíbenější žánr lidové slovesnosti
	kritická, vtipná satirická báseň s ostrou pointou na konci
	oslavná, radostná báseň
	žalozpěv, vyjadřuje smutek nad ztrátou někoho blízkého

Do tabulky doplňte následující EPICKÉ ŽÁNRY:

báje (mýty) – bajka – epos – kronika – legenda – novela – pohádka – pověst – povídka – román

Název literárního žánru	Charakteristika literárního žánru	Žánr veršovaný x prozaický
	chronologický záznam historických událostí	V P
	o životě, mučednické smrti a nanebevstoupení světce	V P
	postavy nebo místa bývají konkrétní (vazba na historickou skutečnost); mísí se historická skutečnost a smyšlenka	V P
	původně lidové vyprávění, smyšlený příběh nevázaný na určitý prostor a čas; hrdina překonává překážky, má splnit nějaký úkol, do děje zasahují nadpřirozené postavy, dobro vítězí nad zlem + ustálené formule, magická čísla apod.	V P
	rozsáhlá skladba, do děje zasahují bohové a mytologické postavy	V P
	starobylé příběhy, které vysvětlují vznik světa, stvoření člověka aj.	V P
	krátký příběh, v němž zvířata, rostliny nebo věci jednají jako lidé; obsahuje mravní ponaučení	V P
	žánr malé epiky – jednoduchý děj, menší spád a napětí	V P
	žánr střední epiky – základní dějová linie nebývá přerušována, postavy jsou neměnné, na konci pointa	V P
	žánr velké epiky – složitá výstavba, hlavní i vedlejší dějové linie, velké množství postav, které procházejí vývojem	V P

Některé literární žánry kombinují znaky lyriky a epiky → LYRICKO-EPICKÉ ŽÁNRY:

_____ – pochmurný děj, tragický konec, rychlý spád, často nadpřirozené bytosti – marný zápas člověka s přírodními (**b. fantastická**) nebo společenskými silami (**b. sociální**)

_____ – opak balady, optimistické ladění

Do tabulky doplňte následující DRAMATICKÉ ŽÁNRY:

čínohra – fraška – komedie – tragédie – tragikomedie

Název lit. žánru	Charakteristika literárního žánru
	groteskní hra, směšuje vážné a směšné
	hra není primárně smutná ani veselá, jde hlavně o charakter hrdinů
	hra s vážným obsahem; hrdina se dostává do konfliktu se silami, kterým podléhá
	kombinuje prvky tragédie a komedie
	veselohra; předvádí skutečnost tak, že postavy a jejich jednání je směšné

Do textu o dramatu doplňte chybějící výrazy:

dialogy – jednání – monology – replika – scénické poznámky – scény – výstupy

Každé drama je tvořeno _____, v nichž mluví pouze jedna postava, a _____, v nichž mluví dvě nebo více postav. Promluva jedné postavy bývá označována jako _____. Dramata jsou navíc doplněna o tzv. _____, což jsou autorovy poznámky určené režisérovi a hercům, aby věděli, co mají na jevišti dělat.

Dramata se dělí na následující části: _____ (= **akta, dějství**), které jsou od sebe odděleny přestávkami, _____ (= obrazy, výjevy), což jsou dějové jednotky, které se odehrávají v nezměněných dekoracích, a _____, což jsou nejmenší jednotky vymezené příchodem nebo odchodem některé z postav.

KOMPOZICE DRAMATU (původně členění antické tragédie stanovené filosofem Aristotelem) – seřaďte jednotlivé části tak, jak po sobě následují:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

expoze (= předvedení) – úvodní část seznamuje diváka s výchozí situací (děj, postavy, prostředí aj.)

katarze – morální „očistění“ diváka; pojem, který k dramatu přidal filosof Aristoteles

katastrofa (řec. *katastrofé* = konečný obrat) – rozuzlení, řešení konfliktu

kolize (lat. *collisio* = náraz, srážka) – zápleтка, zvyšující se napětí

krize – vyvrcholení konfliktu

peripetie (řec. *peripetia* = náhlý obrat) – zvrát v ději, spěje k rozuzlení

KOMPOZICE LITERÁRNÍHO DÍLA = výstavba, způsob uspořádání jednotlivých tematických složek

Do tabulky doplňte názvy kompozičních principů epických děl:

gradace – chronologická – paralelní – rámcová – retrospektivní

Kompozice	Charakteristika
	jednotlivé příběhy zasazeny do hlavního příběhu
	na základě časové posloupnosti
	návrat k předešlým událostem; nejprve výsledek děje, potom předchozí události
	stupňující se myšlenková a emocionální intenzita
	více dějů se odehrává souběžně

Samotnému textu literárního díla může přecházet tzv. _____ (česky **předmluva**), která obvykle obsahuje seznámení s postavami, prezentuje autorův záměr apod.

Děj literárního díla pak může být uzavřen tzv. _____ (česky **doslov**), který obsahuje závěreční shrnutí, vysvětluje hlavní myšlenku apod.

VYPRÁVĚCÍ POSTUPY

Způsob vyprávění:

____-forma – vyprávění vedeno ve ____ osobě, **vypravěč není ztotožněn s žádnou z postav**

____-forma – vyprávění vedeno v ____ osobě, **vypravěč je současně jednou z postav**

Pásmo postav x pásmo vypravěče

pásmo _____ = pasáže, v nichž vypravěč zprostředkovává děj díla, myšlení postav apod. ⇒ většinou spisovná řeč ve 3. osobě

pásmo _____ = reprodukce řeči postav ⇒ stylizace reálné řeči včetně nespisovných prvků

Přímá, nepřímá, nevlastní přímá řeč, polopřímá řeč

_____ **řeč** – reprodukce řeči postav vypravěčem, je začleněna do pásma vypravěče

_____ **řeč** – reprodukce řeči postav

_____ **řeč** – **prostředek vnitřního monologu postav**; forma přímé řeči, ale bez uvozovek

_____ **řeč** – obsahově patří do pásma postav, formálně do pásma vypravěče (realizována ve 3. osobě); **prostředek vnitřního monologu**

nepřímá řeč

Zavěsila se do něj a řekla, ať ji klidně vidí celé město.

přímá řeč

Zavěsila se do něj a řekla, ať mě vidí celé město.

nevlastní přímá řeč

Zavěsila se do něj a řekla, že ji může vidět celé město.

polopřímá řeč

Zavěsila se do něj a řekla: „Může mě vidět celé město.